

Op 16 juli 1972 stierf een jonge soldaat in de Krim. Hij was christen, lid van een Baptistenkerk en stierf op gewelddadige wijze. De details over het hoe en waarom worden in dit aangrijpende boek verteld. In The Centre for the Study of Religion and Communism, Keston, Engeland, bevinden zich dokumenten die de in dit boek verhaaide feiten bevestigen. Vanya stierf onder ongewone omstandigheden en hierdoor werd de aandacht van honderdduizenden, misschien wel miljoenen mensen overal ter wereld – het boek werd in vele talen vertaald – op de Sowjet-Unie en haar religieus beleid gevestigd.

Door over het kwaad te zwijgen en het diep in ons te begraven, zodat het nergens aan de oppervlakte komt, planten we het juist en zal het in de toekomst duizendvoudig opkomen. – Solzjenitsyn.

vanya/videon

Vanya

hij betaalde zijn geloof met de dood

Vatnya

hij betaalde zijn geloof met de dood

Met bewondering en dankbaarheid opgedragen aan mijn christenbroeders en -zusters (sommigen zitten nu ergens in een Sowjet-gevangenis) die dit boek nooit zullen zien, maar die zoveel riskeerden om het verhaal van Iwan in de USSR en het Westen bekendheid te geven

en aan de jonge Russische soldaat die zichzelf in gevaar bracht door mij ergens in een regenachtig Moskou te ontmoeten en die een klein Nieuw Testament van mij aannam met de woorden: „Iets kostbaarders had u mij niet kunnen geven.”

Oorspronkelijke titel: Vanya
Copyright © 1974 by Creation House, USA
Vertaling: R. van Essen en W. Ensink-Offers
Omslagontwerp: Jan Jaring gvn

Uitgave en druk: Gideon – Hoornaar – Holland
ISBN 9060670337

MIRNA GRANT

In dit boek is afwisselend sprake van Iwan en Vanya. Het gaat echter steeds om dezelfde persoon. Vanya is namelijk de roepnaam voor Iwan. Dus in de kring van familie en kennissen wordt Iwan aangesproken met „Vanya”.

De opschriften boven de hoofdstukken zijn traditionele Russische spreekwoorden.

Iwan Moiseyew
toen hij in dienst ging (November 1970)

Iwan in uniform (Mei 1972)

TER INTRODUKTIE
VAN DE NEDERLANDSE UITGAVE

Met mensen die hem persoonlijk hebben gekend, heb ik over hem gesproken. Met Ed bijvoorbeeld, de jonge Afrikaan die in Kerch studeerde, de stad waar Vanya* in militaire dienst was. Tot enkele dagen voor Vanya's dood waren ze samen; zij praatten, baden en bemoeidigden elkaar.

Voor Ed is Vanya het symbool van de Russische ziel, die nooit zal buigen voor het beeld dat de ateïsten zo trots hebben opgericht: de mens en zijn zogenaamde wetenschap. Een bewijs ook van de kracht Gods en het vleesgeworden Woord.

Ed vertelde me over Vanya's rotsvaste overtuiging en de kracht om die uit te dragen. Nooit zocht hij naar een kompromis. Hij had dat gewoon niet nodig: de waarheid overwint, overal en altijd.

Wegens zijn contact met Vanya – en het diepe inzicht inzake de geestelijke strijd in Rusland dat hij daarvoor kreeg – werd Ed het land uitgezet. Vanya zelf moest óók worden weggewerkt. Maar dat kon niet met een uitreisvisum: voor hem lag een andere route open.... Daarover gaat dit boek.

Ik heb ook met zijn voorganger gesproken. Weinig geestelijke leiders zullen het voorrecht hebben over één hunner gemeenteleden te kunnen zeggen wat deze

* Vanya is de roepnaam voor Iwan.

man over Vanya vertelde. Al op zestienjarige leeftijd – hij kende de Heer toen nog niet zo lang – sprak hij in de kerk. Hij had niet alleen een boodschap, hij was er een! Radikaal volgde Vanya Jezus en elke gelegenheid greep hij aan om van zijn Heer en Heiland te getuigen. Hij had een intensief gebedsleven. Wat kon de Almachtige anders doen dan die gebeden verhoren en hem een leven van voortdurende antwoorden op gebed, een leven vol wonderen, te schenken?

Dat bleef niet onopgemerkt voor de autoriteiten. Vandaag spreekt Vanya nog steeds tot de Russische jeugd. Vele jongeren zijn al tot geloof gekomen door zijn getuigenis tijdens zijn leven. En misschien meer nog door zijn dood. Het boek dat u nu in handen houdt, is ook in Rusland bekend. Niet zo keurig en kleurrijk uitgevoerd, maar het verhaal is hetzelfde.

Dezelfde geheime drukpers waarop duizenden bijbels en liederenbladen werden gedrukt, werd ook gebruikt voor de productie van Vanya's geschiedenis. Dat was één van de redenen voor de intensieve jacht die de KGB (Russische geheime politie) op de drukkerij maakte. Resultaat: degenen die de drukkerij bemanden werden gearresteerd. Negen jonge mensen, even toegewijd als Vanya! Ze kregen gevangenisstraffen die varieerden van 2 1/2 tot 4 jaar.

Overall in het land hield de KGB een intensieve speurtocht naar de verboden publikaties over Vanya. De agenten drongen de huizen van gelovigen binnen. In één geval boekten zij een merkwaardig succes. Eén van de KGB'ers vond een boek, opende het en riep verrast uit: „Ja, hier hebben we iets over Moiseyew. Kijk maar, er staat: 'Eerste boek van Moisew.' ”

De man had een bijbel gevonden. Inderdaad staat op

één van de eerste bladzijden: „Eerste boek van Mozes.” De achternaam van Vanya en de naam van de schrijver van Genesis zijn in het Russisch vrijwel gelijk.

De bijbel had een centrale plaats in het leven en handelen van Vanya. Is er één ander boek dat hem zo radikaal kon veranderen en klaarmaken voor de eeuwigheid? En is er één ander boek dan de bijbel dat het Russische volk, het Nederlandse volk en de gehele wereld zo kan veranderen?

Het Boek van God spreekt ons over Gods schepping. En over de herscheppende kracht van Gods Geest in mensen. Het vertelt ons ook wat ateïsme is: „De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God.” En over Jezus, Die door zijn dood en opstanding het recht heeft op wereld-heerschappij. Hij alléén! Het radikaal aanvaarden van die heerschappij brengt konsekwenties met zich mee. Dit boek gaat over hen die de prijs betaalden voor het volgen van Jezus.

De martelaren. De Vanya's en degenen die nu nog in Rusland zijn, in konsentratiekampen. Zij lijdten om de naam van Jezus.

Ik ben diep ontroerd door dit boek. En ik heb me afgevraagd: als ik zou worden gearresteerd wegens mijn geloof, zou er dan voldoende bewijs tegen mij kunnen worden ingebracht om mij te veroordelen? En om mij tot „getuige-martelaar” te maken?

Bij Vanya waren die bewijzen overvloedig aanwezig. Vandaar dit boek. Daarom heeft hij nu het loon. De martelaarskroon.

Met vrees en beven, heel eerbiedig voor God, zou ik mijn naam willen schrijven onder het aanvraag-formulier voor die onderscheiding. Hier komt hij dan:

Anne van der Bijl

VOORWOORD

Op 16 juli 1972 stierf een jonge soldaat in de Krim. Hij was lid van een kerk en stierf op gewelddadige wijze. De details over het hoe en waarom worden verteld in dit aangrijpende boek. In het Centrum voor de Studie van Religie en Kommunisme bevinden zich documenten die de in dit boek verhaalde feiten bevestigen. Vanya stierf onder ongewone omstandigheden, en hierdoor werd de aandacht van duizenden, misschien wel miljoenen mensen overal ter wereld, op de Sowjet-Unie en haar religieus beleid gevestigd. De moord op deze jonge Baptist was geen alledaagse gebeurtenis. De gemeenschap van kerken, waartoe hij behoorde, vergelijkt het met de moord op Nikolai Khmara, die in 1964 in een Siberische gevangenis plaatsvond. In de USSR maken jonge Baptistengedichten over deze twee martelaren, die ze tijdens samenkomsten voorlezen om de gelovigen te bemoedigen. Maar al was de dood van Vanya Moiseyew dan een uitzondering, toch werpt deze een schril licht op een situatie die de aandacht van alle christenen en mensen van goede wil over de hele wereld verdient.

Het punt is namelijk, dat de vijandige houding van de Sowjets ten opzichte van het geloof sinds de Bolsjewistische revolutie niet is veranderd. Hun tactiek bestaat nu uit gewelddadige en onwettige vervolging, dan weer uit de wat subtielere, propagandistische benadering. Maar de Sowjet-leiding heeft nimmer verklaard terug-

gekomen te zijn op haar uitgesproken voornemen alle religieuze overblijfselen uit te roeien.

Dit militante, ateïstische beleid heeft gevolgen gehad voor alle kerken in de Sowjet-Unie. In de eerste jaren na 1917 was het de oude gevestigde Ortodoxe kerk, die te lijden had onder de volle kracht van het ateïstisch geweld, terwijl de Baptisten en andere denominaties een betrekkelijke vrijheid genoten – die ze ten volle benutten. Maar toen Stalin de teugels van de macht steeds steviger in eigen handen nam, duurde het niet lang of alle kerken voelden de koude wind.

Tijdens de terreur van de jaren dertig leden en stierven duizenden christenen en anderen onder Stalins zuiveringen. Tot de Tweede Wereldoorlog opeens verandering in de situatie bracht. Naarmate het land steeds grotere verliezen leed, besepte de regering dat zij de maximale steun van het volk nodig had. Er werd een beroep gedaan op de Russische vaderlandsliefde, en de kerken werden aangemoedigd hun leden op te wekken zich voor de nationale zaak in te zetten. In persoonlijke gesprekken tussen Stalin en bepaalde kerkleiders werden konsessies gedaan en dit leidde tot een vermindering van de druk. Het directe gevolg hiervan was een religieuze opleving die de autoriteiten waarschijnlijk verbaasde.

Maar dit nieuwe beleid duurde niet lang. Toen de ergste crisis voorbij was, keerde het oude patroon van onderdrukking terug. Daarna kwam Chroesjtsjow. Ondanks zijn populaire image dat hij degene was die de druk op het volk verlichtte, was het Chroesjtsjow die een boosaardige campagne tegen het geloof ontketende. Deze duurde van 1959 tot aan zijn val in 1964. Men heeft berekend dat de helft van alle Ortodoxe kerken in het land gesloten werd. Ook de Baptisten

leden onder deze nieuwe onderdrukking.

Er werden een paar nieuwe verordeningen ingevoerd die, al werden ze door de leidende organen van de Baptisten aan de kerken voorgelegd, duidelijk het resultaat waren van de druk die de staat uitoefende.

Deze vervelende situatie had in heel het land onder Baptisten-gelovigen een felle reactie tot gevolg. Er werd een aktiegroep gevormd die ijverde voor het bijeenroepen van een vergadering waarop de zaken rechtgezet zouden worden. Men kon dit doel niet bereiken, en in 1965 werd de breuk in de gelederen der Baptisten een feit.

De hervormingsgroep, die zich in 1965 afscheidde, bestaat tot op de huidige dag, ook al heeft zij volgens de letter der wet geen bestaansrecht. Ze noemt zichzelf de Raad van Kerken van Evangelische Christenen en Baptisten, en Vanya Moiseyew behoorde tot deze groepering. De leiders van deze groepering roepen op tot onvoorwaardelijke trouw aan Christus, tot voortdurende geestelijke vernieuwing, tot evangelieprediking. Ze pleiten ook voor gerechtigheid tegenover Sowjet-gelovigen; ze beroepen zich op de grondwet van de Sowjet-Unie en op de oorspronkelijke verordeningen van Lenin. Men kan hen dus rekenen tot de grotere beweging in de Sowjet-Unie die opkomt voor de rechten van de mens, en waaraan zij veel hebben bijgedragen. Men zou inderdaad kunnen zeggen dat zij pioniers zijn geweest: neem bijvoorbeeld al de activiteiten voor de mensenrechten die de afgelopen jaren de krantenkoppen gehaald hebben. De Baptisten waren de eersten die, via een heel goede organisatie, onofficiële dokumenten konden overleggen, lijsten, en zelfs officiële dagbladen en tijdschriften, waarin verteld wordt over hun leven en hun moeilijkheden.

De Baptisten zijn de enige groep in de Sowjet-Unie die officiële lijsten gemaakt heeft van leden die in de gevangenis zitten, die ongelooflijk nauwkeurig gedetailleerde informatie verstrekt, de adressen van honderden werkkampen daarbij inbegrepen. Deze gegevens zijn van onschatbare waarde geweest voor onderzoekers van de moderne Sowjet-samenleving.

Tegen deze achtergrond moeten we de moord van Vanya Moiseyew zien. Het was een wrede daad, die de vrees en woede openbaart van enkele gezaghebbende figuren. Het was tegelijkertijd de manifestatie van een vijandschap die er altijd is en zich ieder ogenblik in een dergelijke gewelddaad kan ontladen. Het is te hopen dat de antigodsdienstige kampanjes uit de tijd van Stalin en Chroesjtsjow niet zullen terugkeren. Eén faktor om de terugkeer ervan te voorkomen zou zeker de voortdurende bezorgdheid en positieve aktie kunnen zijn van allen die dit boek lezen en zich het lot van de hedendaagse Sowjet-christenen aantrekken.

Michael Bourdeaux
Direkteur van het Centrum voor de Studie
van Religie en Kommunisme
Chislehurst, Kent, England

INLEIDING

Over het plein liep een menigte vakantiegangers, toeristen uit alle delen van de Sowjet-Unie en Oost-Europa, kinderen met verbaasde ogen, studenten en mensen die een dagje uit waren. De spuitende fontein op het plein vormden koele plekken in de Zuid-Russische hitte. Maar in deze menigte haastte zich een doods-bange man voort; zijn ogen zochten de Amerikaanse vrienden met wie hij een afspraak had.

De avond tevoren had ik in het enige „bedehuis” gezeten dat zijn stad met een miljoen inwoners rijk was. Daar had ik hem vurig horen preken over de macht van God. Hij had David Livingstone en Dostojewski geciteerd en hen voorbeelden voor de gemeente genoemd – mannen die alles voor hun geloof op het spel hadden gezet.

Nu, nog geen vierentwintig uur later, zat de KGB hem op de hielen, en dat wist hij. Hij raakte helemaal in paniek als hij dacht aan de gevolgen die dit kon hebben voor zijn gezin, zijn kerk, zijn Amerikaanse vrienden – hoewel hij niet meer had gedaan dan heimelijk een afspraak maken na de kerkdienst om elkaar de volgende dag te ontmoeten en wat te praten.

In die angstige momenten op het plein doorleefde ik samen met hem het lijden waardoor het leven van de Sowjet-christen gekenmerkt wordt. Ook ik voelde die paniek. De woorden van de voorganger klonken gejaagd: „Ik kan niks zeggen; ik word gevolgd – God zegene u – het beste.” Meteen verdween hij weer in

de menigte. Waarom? Waarom kwam de geheime politie meteen opdraven als twee Amerikaanse christenen en een Russische voorganger een praatje met elkaar wilden hebben?

Toen ik mij dit afvroeg, wist ik dat er een boek over Iwan geschreven moest worden. Dit is eigenlijk het verhaal van alle gelovigen in de Sowjet-Unie – vriendelijke, nederige burgers met een leven dat een aanschakeling is van angst, onzekerheid, voorzichtigheid, opoffering, ongelooflijke moed, uithoudingsvermogen en overwinning.

Het was soms moeilijk in Rusland navraag te doen naar Iwan, want de KGB voerde een felle campagne om de documenten die in dit boek zijn afgedrukt te vinden en te vernietigen. Gelovigen die het verhaal verder vertelden, werden bedreigd en gearresteerd. Maar ondanks het gevaar was men toch graag bereid te praten. Vaak kregen mannen zowel als vrouwen tranen in de ogen als ze zeiden: „Verno, Verno.” – „Het is waar. Het is waar.” Nergens, waar ik navraag deed naar Iwan, was zijn verhaal onbekend of werd het niet bevestigd.

Een jonge vrouwelijke scheikundig ingenieur uit Omsk in Siberië vertelde mij over een verplichte politieke bijeenkomst, die in haar fabriek georganiseerd was om de „valse geruchten” over Iwans dood aan de kaak te stellen en de officiële verklaring bekend te maken.

In de Georgische republiek zat ik met een moeder van middelbare leeftijd op een bank in het park en haar ogen waren rood van het huilen. De afspraak was al een tijdje geleden gemaakt en ondanks haar grote verdriet was ze toch gekomen. Toen zij gisteravond in het bedehuis was, had de geheime politie haar huis doorzocht. Ze zochten naar Moiseyew-documenten, maar hadden niets gevonden. (Een dag ervoor had ze

er nog een paar aan anderen doorgespeeld.) Nu hadden ze de weinige religieuze bladen en bijbelgedeelten die ze had, meegenomen. Haar stem beefde toen ze haar verhaal vertelde, en aan het slot barstte ze in snikken uit, terwijl ze steeds de woorden herhaalde: „Het is vreselijk. Het is vreselijk.”

In West-Europa ontvingen we meer informatie over Iwan, van zijn voormalige jeugdpredikant uit Moldawië. Omdat hij naaste familie in Duitsland had, had zijn gezin mogen emigreren. Verder was daar ook een gelovige van de kerk van Iwan, die bij zijn begrafenis was geweest. Al deze mensen wilden over het vurige geloof van Iwan vertellen en waar mogelijk hulp verlenen bij het schrijven van dit boek. Als ze hadden gewild had ieder zijn eigen verhaal kunnen vertellen over het leed dat hij zelf had geleden.

De Russische schrijver Alexander Solzjenitsyn blijft de aandacht van de wereld vestigen op de onderdrukking van de fundamentele rechten van de mens binnen de USSR. Hij is één van de verschillende bekende woordvoerders van de huidige dissidente beweging in de Sowjet-Unie, een actiegroep van intellectuelen die zo vurig pleit voor vrijheid van denken en expressie, en die het Sowjet-systeem van politie-terreur openlijk veroordeelt. Terwijl ik dit schrijf, heeft de Sowjet-regering hem uitgewezen naar aanleiding van de publicatie in Parijs van zijn opzienbarende boek *De Goelag Archipel*.

Het is in de vrije wereld minder bekend dat er nog zo'n protestbeweging is in de Sowjet-Unie. Deze is ontstaan binnen de gelederen van de onderdrukte en lijdende evangelische kerken in de hele USSR. Sommige plaatselijke kerken protesteren individueel. Sinds

1964 is er in Moskou een organisatie die heel typerend „De Raad van Verwanten van Gevangenen” heet. Deze groep vraagt om vrijheid van godsdienst, en protesteert resoluut tegen diskriminatie, vervolging, arrestaties en het vermoorden van christenen in de USSR.

In tegenstelling tot Solzjenitsyn geniet de raad geen bescherming in de vorm van internationale publiciteit. Haar leiders worden aanhoudend verbannen of gearresteerd. Nieuwe leiders met eenzelfde dosis moed nemen dan de lege plaatsen in, zodat de activiteiten worden voortgezet.

Op deze raad deden de ouders van Iwan Wasiliewitsj* Moiseyew een beroep voor hulp. Door haar bemoeienissen werd het verhaal over Iwan in het Westen bekend. Mannen, vrouwen en jonge mensen uit deze groep riskeerden hun vrijheid en hun leven om tegen de dood van Iwan te protesteren.

Over de hele wereld raken mensen van goede wil hevig verontwaardigd door het met voeten treden van de fundamentele rechten van de mens in een totalitaire samenleving. Maar dat is niet genoeg. Deze afkeer moet duidelijk gebundeld worden, als een vloedgolf, een luid protest op alle niveaus van de vrije samenle-

*Voor lezer onbekend met de Russische namen: De middelste naam wordt gemaakt van de voornaam van de vader met een mannelijke of vrouwelijke uitgang (-witsj of owa). *Iwan Wasiliewitsj* betekent dus *Iwan, zoon van Wasiliy* (wat wel lijkt op het bijbelse: David, zoon van Jesse. Ook in het oud-Nederlands kennen we deze vorm: Michiel Adriaanszoon de Ruyter). Alhoewel het ons misschien wat omslachtig aandoet, noemen de Russen elkaar over het algemeen bij zowel de voornaam als de middelste naam.

ving, ten behoeve van deze machteloze mensen die
alsmaar onderdrukt worden.

Het verhaal van Vanya heb ik geschreven, denkende
aan de Stem die tegen Johannes op Patmos zei: „Het-
geen gij ziet, schrijf dat in een boek.” Diezelfde Stem
zei ook: „Weest daders... en niet alleen hoorders.”

Myrna Grant

DEEL EEN
HET VERHAAL

1

*Wie vanuit het hart huilt,
kan zelfs de blinde tot tranen bewegen.*

Joanna Constantinowa wilde maar dat het moment waarop de doodkist zou aankomen nooit aanbrak. Vanaf het ogenblik dat ze op de zeventiende het telegram van het leger had ontvangen, had ze het meest tegen dit moment opgezien. Traag richtte ze haar gewollen ogen op de plaats in de overvolle huiskamer waar haar man, Wasiliy Trofimowitsj, stond. Een groepje broeders uit het bedehuis stond met diep-ernstige gezichten, bij hem. Het gezicht van haar man kon ze niet zien, zijn hoofd was diep voorovergebogen en hij staarde naar de geschilderde vloer.

Maar het moment was aangebroken. Buiten kwam de kleine bestelwagen, die Vanya's doodkist van het station had gehaald, knarsend tot stilstand op het met wielsporen doorploegde pad. Door de vitrage, die in de juli hitte slap naar beneden hing, zag Joanna het militaire eskorte-voertuig achter de bestelwagen tot stilstand komen. Drie mannen in het grijze uitgaansuniform van het Sowjet-leger stonden stram naast hun Pobeda toen de doodkist voorzichtig uit de wagen op de schouders van de zwetende slippendragers werd geduwd. Semyon, haar zoon, ging hen voor door het houten hek naar het huis.

Toen Joanna de soldaten zag, viel de vreselijke angst voor wat ze zou doen van haar af. Ze zou niet in snikken uitbarsten of flauwvallen bij het zien van haar dode zoon. Als er moeilijkheden kwamen, zou ze alle beschikbare wilskracht nodig hebben. Haar ogen ont-

moetten die van haar man. Ook hij was op alles voorbereid. Het leek wel of er een heilige kracht op hem rustte.

Twee officieren en een jonge soldaat kwamen wat stuntelig de kamer binnen; ze moesten hun hoofd buigen toen ze door de lage deuropening stapten, en hadden het onbehaaglijke gevoel dat ze niet welkom waren in de plotseling geladen atmosfeer van de overvolle huiskamer. De dorpsbewoners weken voor hen uiteen en zo ontstond er een smal pad door de menigte dat eindigde voor Wasiliy Trofimowitsj.

Toen kwam de kist, omhoog gehouden door vier jonge mensen, die vrienden van Vanya waren geweest. Joanna schrok van het formaat van de kist en van het kostbaar glanzende metaal. Haar man wankelde even toen de jonge mannen de kist op de daartoe bestemde tafel lieten zakken. De meeste vrouwen in de kamer hadden hun donkere baboesjka's ver over hun voorhoofd getrokken. Nu begonnen er een paar te huilen; ze verborgen hun gezicht achter witte zakdoeken, zodat hun gezichten nu helemaal onzichtbaar waren.

Opeens merkte Joanna dat de doodkist dichtgelast was, verzegeld met insignes van het Russische leger. De eerste officier, kapitein Platonow van Bijzondere Zaken, schraapte nerveus zijn keel en maakte een lichte buiging voor de ouders. „Namens onze Luitenant Kolonel W. Malsin en de officieren en manschappen van onderdeel 61968T, betuig ik de ouders, familieleden en kameraden van soldaat Iwan Wasiliewitsj Moiseyew ons medeleven met de tragische dood van deze jonge Sowjet-soldaat.” Zijn ogen vlogen schichtig langs de gezichten in de kamer en alle ogen beantwoorden zijn blik.

Onder haar sjaal betastte Joanna de brieven die Iwan

de laatste dagen voor zijn dood had gestuurd. Ze drukte de dunne brieven tegen zich aan, als wilde ze een deel van haar zoon uit de buurt van de kapitein houden, door het papier met haar vlakke hand te beschermen tegen de leugens van Platonow. Ze had ze in een klein pakje bij elkaar, op volgorde van de afstempling die met rode inkt op de rode postzegels was aangebracht: 15 juni 1972; 30 juni 1972; 14 juli 1972; 15 juli 1972. Ze voelde de data tegen haar hand opspringen, protesterend tegen de huichelarij daar voor de lijkist. Medeleven! Haar ogen brandden.

„Natuurlijk staan wij er op dat de doodkist van mijn zoon geopend wordt.” De stem van Wasiliy Trofimowitsj klonk kalm.

„Maar dat is niet nodig!” Kapitein Platonow zei het scherper dan de bedoeling was en de klank van zijn stem deed enkele van de gebogen hoofden achterin de benauwde kamer met een ruk omhoog komen. „In Kerch hebben u en uw zoon, Semyon Wasiliewitsj, het lichaam van uw zoon toch al geïdentificeerd.” Hij drukte een opgevouwen zakdoek tegen zijn voorhoofd en ging toen met zachtere stem verder. „Dit verschrikkelijke ongeluk is voor u en uw vrouw een grote schok geweest. U moet zichzelf verdere smart besparen.” Hij fluisterde nu bijna. „Dood door verdrinking kan vreselijk... misvormend zijn.”

Met haar vrije hand drong Joanna zich tussen de mensen door naar haar man.

„Kameraad Officier...?”

„Platonow.”

„Platonow. Als moeder van Iwan sta ik erop dat de kist wordt geopend. Ik wil mijn zoon zien. En wij willen dat hij in burgerkleding begraven wordt. Dat is ons goed recht.”

In de kamer werd een breekijzer doorgegeven en aan Wasiliy overhandigd. Platonow boog zich voorover en overlegde fluisterend met zijn twee metgezellen. Enige ogenblikken later stak Wasiliy de punt van het breekijzer onder het deksel van de kist. De bijzondere officier maakte een gebaar met zijn hand om hem tegen te houden. „Kameraad Moiseyew, het spijt mij dat een andere plicht ons onmiddellijk wegroept. Wat u van plan bent te gaan doen is heel dwaas.” De drie mannen wierpen een blik op Semyon, die naast zijn vader stond, en liepen daarna tussen de mensen door de kamer uit.

Opnieuw stak Wasiliy het breekijzer onder het deksel van de kist. Op het moment dat de kist openging, gebeurden er zoveel dingen tegelijk dat Joanna met open mond stond toe te kijken en niet begreep wat er aan de hand was. Semyon wierp zich als een gek op de kist, omklemde deze met beide armen en riep gesmoord: „Papa! Nee! Papa! Niet open maken!”

Het breekijzer kletterde op de grond. Wasiliy probeerde zijn oudste zoon weg te duwen. De mensen drongen naar voren om te zien wat er aan de hand was. „Wat gebeurt er?” – „Semyon vecht met zijn vader.” – „Ze vechten niet. Hij wil niet dat hij de kist openmaakt.” – „Wie vecht er? Ik kan het niet zien.” – „Wat een schande! Zijn eigen broer.”

Twee van de voorgangers, het dunne overhemd nat van het zweet onder hun zware zwarte kostuum, liepen snel naar Semyon toe en trokken hem ieder aan een arm bij de kist vandaan. Achterin de kamer begonnen een paar vrouwen hardop te bidden. De angstige gebeden kwamen als een golf van emoties, afgebroken door tranen. Semyon worstelde wanhopig om los te komen uit de greep van de voorgangers. Hij wrong

zich in de richting van de kist en zei verstikt: „Papa! Papa! Mama! Alsjeblieft! Laat Vanya met rust! Maak die kist niet open.”

Joanna staarde naar haar zoon. Temidden van alle verwarring voelde ze een grote vermoeidheid over zich komen. Lang geleden was ze trots geweest op Semyons jeugdige ambities, zijn droom de afmattende arbeid op de kollektieve boerderij achter zich te laten en een plaats te veroveren in een van de leidinggevende commissies van de boerderij. Hij had altijd hard gewerkt en toen hij op een dag uit school was gekomen met de rode sjerp van de Jonge Pioniers* om, kon de afkeuring thuis hem er niet toe bewegen de sjerp weer af te doen. Hij was een Moiseyew geworden die meetelde, vol zelfvertrouwen en zeker van zijn toekomst. Nu zij de felle angst zag, die Semyon weer in een verschrikt, smekend kind veranderde, wendde ze haar blik af. Al die prachtige voordelen die de Komsomol bood hadden hem hiertoe gebracht: een opdracht van de partij om hen te helpen het lichaam van zijn eigen broer te verbergen.

De voorgangers duwden Semyon door de menigte naar buiten, het kleine tuintje in, met kool en rozen, dat er onverzorgd bijlag. Bij de deur ontstond er weer een

* Praktisch alle Russische kinderen zijn lid van de Jonge Pioniers – de kommunistische partij-organisatie voor de leeftijd van 9-14 jaar. Deze regelt alle training op het gebied van kamperen, gymnastiek, muzikale en kulturele vorming. De Komsomol, voor de leeftijd van 15-28 jaar, sluit aan op de activiteiten van de Jonge Pioniers, maar met een veel intensiever onderwijs. Leden hiervan moeten ateïst zijn. De Komsomol is de introductie voor het volledige partij-lidmaatschap.

In de kamer werd een breekijzer doorgegeven en aan Wasiliy overhandigd. Platonow boog zich voorover en overlegde fluisterend met zijn twee metgezellen. Enige ogenblikken later stak Wasiliy de punt van het breekijzer onder het deksel van de kist. De bijzondere officier maakte een gebaar met zijn hand om hem tegen te houden. „Kameraad Moiseyew, het spijt mij dat een andere plicht ons onmiddellijk wegroept. Wat u van plan bent te gaan doen is heel dwaas.” De drie mannen wierpen een blik op Semyon, die naast zijn vader stond, en liepen daarna tussen de mensen door de kamer uit.

Opnieuw stak Wasiliy het breekijzer onder het deksel van de kist. Op het moment dat de kist openging, gebeurden er zoveel dingen tegelijk dat Joanna met open mond stond toe te kijken en niet begreep wat er aan de hand was. Semyon wierp zich als een gek op de kist, omklemde deze met beide armen en riep gesmoord: „Papa! Nee! Papa! Niet open maken!”

Het breekijzer kletterde op de grond. Wasiliy probeerde zijn oudste zoon weg te duwen. De mensen drongen naar voren om te zien wat er aan de hand was. „Wat gebeurt er?” — „Semyon vecht met zijn vader.” — „Ze vechten niet. Hij wil niet dat hij de kist openmaakt.” — „Wie vecht er? Ik kan het niet zien.” — „Wat een schande! Zijn eigen broer.”

Twee van de voorgangers, het dunne overhemd nat van het zweet onder hun zware zwarte kostuum, liepen snel naar Semyon toe en trokken hem ieder aan een arm bij de kist vandaan. Achterin de kamer begonnen een paar vrouwen hardop te bidden. De angstige gebeden kwamen als een golf van emoties, afgebroken door tranen. Semyon worstelde wanhopig om los te komen uit de greep van de voorgangers. Hij wrong

zich in de richting van de kist en zei verstikt: „Papa! Papa! Mama! Alsjeblieft! Laat Vanya met rust! Maak die kist niet open.”

Joanna staaarde naar haar zoon. Temidden van alle verwarring voelde ze een grote vermoeidheid over zich komen. Lang geleden was ze trots geweest op Semyons jeugdige ambities, zijn droom de afmattende arbeid op de kollektieve boerderij achter zich te laten en een plaats te veroveren in een van de leidinggevende commissies van de boerderij. Hij had altijd hard gewerkt en toen hij op een dag uit school was gekomen met de rode sjerp van de Jonge Pioniers* om, kon de afkeuring thuis hem er niet toe bewegen de sjerp weer af te doen. Hij was een Moiseyew geworden die meetelde, vol zelfvertrouwen en zeker van zijn toekomst. Nu zij de felle angst zag, die Semyon weer in een verschrikt, smekend kind veranderde, wendde ze haar blik af. Al die prachtige voordelen die de Komsomol bood hadden hem hiertoe gebracht: een opdracht van de partij om hen te helpen het lichaam van zijn eigen broer te verbergen.

De voorgangers duwden Semyon door de menigte naar buiten, het kleine tuintje in, met kool en rozen, dat er onverzorgd bijlag. Bij de deur ontstond er weer een

* Praktisch alle Russische kinderen zijn lid van de Jonge Pioniers — de kommunistische partij-organisatie voor de leeftijd van 9-14 jaar. Deze regelt alle training op het gebied van kamperen, gymnastiek, muzikale en kulturele vorming. De De komsomol, voor de leeftijd van 15-28 jaar, sluit aan op de activiteiten van de Jonge Pioniers, maar met een veel intensiever onderwijs. Leden hiervan moeten ateïst zijn. De Komsomol is de introductie voor het volledige partij-lidmaatschap.

kleine worsteling; toen werd de deur zachtjes gesloten. Wasiliy drukte het breekijzer naar beneden en een zacht, krakend geluid bepaalde de aandacht van de dorpelingen weer bij de kist, nu verlicht door de vroege middagzon. Angstig trok men het deksel omhoog.

De voorgangers kwamen naar voren en wierpen aarzelend een blik op het lichaam. Toen Joanna de uitdrukking van afschuw op hun gezichten zag, voelde ze de paniek in zich omhoogschieten. Eén van de oudsten, Fyodor Gorektoi, leunde met zijn witte hoofd tegen de kist, zijn ogen afgewend. Er liepen tranen over zijn verweerde gelaat. Angstig omklemde Joanna de hand van de zuster naast haar. Er werd een arm om haar heengeslagen en voorzichtig werd ze naar de kist gebracht. Joanna hoorde haar man snikken. Het geluid leek van heel ver te komen. Haar bevende lichaam liep in de richting van dat van haar zoon, maar alles in haar scheen weg te vluchten, bij haar vandaan, de kamer uit, weg van datgene waarvan ze de aanblik niet kon verdragen.

Ze dwong zich in de lijkist te kijken en staarde ontzet naar het lichaam dat daar lag. Dat was Vanya niet! Ze bleef maar staren en begreep niet waarom ze geen opluchting voelde. Het was een veel oudere soldaat, met zware kaken; zijn gezicht was aan beide kanten ernstig gekneusd, alsof hij hevig had gevochten. De mond was gezwollen, kapotgeslagen bijna, en het voorhoofd en de zijkanten van zijn gezicht waren bont en blauw met vreemde builen. Het donkere haar was achterover geborsteld, net zoals dat van Vanya. Het was of haar hart even stilstond. Vlak bij haar begon iemand vreselijk te kreunen. Opeens schoten haar ogen vol tranen. Het was Vanya. Ze zakte in elkaar en begon opnieuw te huilen.

*Hoop op de Heer,
maar ga niet met je armen over elkaar zitten.*

Iwans hart was vol dankbaarheid toen hij in de ijzige novemberlucht door de donkere wijngaarden liep. De gezangen die ze gezongen hadden, speelden nog door zijn hoofd, en deels zingend, deels pratend, vertelde hij God wat er in hem omging.

„Dank U voor de jonge mensen, voor de afscheidssamenkomst, voor het brood en de druiven en de honing. Voor het verse druivensap van onze eigen Moldawische velden, voor Boris en Wladimir en Luba en Yakow en Wictor en Swetlana. Ik prijs U Heer, voor Uw Woord, voor de prediking van Stefan en Sasja. Voor de verjaardag van Elena Kuzminichna, waardoor we bij elkaar konden komen.”

Zijn moeder tuurde door het kleine, bevroren keukenraam en zag hem aankomen over de door de maan beschenen velden. „Wat zal hem in het leger te wachten staan?” Ze had het meer tegen zichzelf dan tegen haar man, die bij de gaskachel zijn laarzen aan het schoonmaken was.

Met een klap liet hij een laars op de grond vallen en rechtte zijn rug. „Tot zover heeft de Here ons geholpen,” citeerde hij uit het Oude Testament. Wasiliy was een man die graag een rustig leven wilde leiden en zo mogelijk moeilijkheden probeerde te vermijden. „Ja, we hebben een moeilijke tijd meegemaakt.”

Zijn vrouw knikte zonder haar blik van het raam af te wenden. Hij dacht aan de jaren van het Stalin-bewind. Wasiliy had een toerist in de stad eens horen zeggen

dat er in die tijd zo'n twintig miljoen Russen waren gedood.

Zoveel konden het er nooit geweest zijn, wist ze. Joanna zuchtte. Het was niets voor haar om zich zorgen te maken. Wasiliy volgde haar nadenkend met zijn ogen toen ze naar de stenen haard liep om er een stuk hout in te gooien. „Hij is pas achttien. En pas twee jaar een christen. Hij zal het erg moeilijk krijgen.” Haar baboesjka was naar achteren geschoven, zoals bij een jong meisje. Ze pakte het theetrommeltje. „Hij zal wel iets warm willen drinken.”

Haar stem klonk zacht, maar ze fluisterde niet. Echt Russisch, dacht Wasiliy, dat zachte spreken. Zelfs als ze onder elkaar waren, maar zeker in openbare gelegenheden en onder het werk spraken ze zachtjes en zonder nadruk. Moldawiërs als zij hadden het moeten leren.

De gordijnen woeien opeens op toen Iwan de deur open deed en binnen stapte; hij trok de handschoenen van zijn rode vingers.

Aan zijn glimlach kon Joanna zien dat het een geweldige avond was geweest. „Veel jonge mensen?” Ze zette de ketel op de kachel.

„Iedereen. Stefan en Sasja hebben gesproken.”

„O, hebben Stefan en Sasja gesproken!” Semyon kwam uit de slaapkamer waar de jongere kinderen sliepen. Hij hield ervan zijn ouders een beetje dwars te zitten. Zij hadden hem er liever niet bij als ze het over gelovigen hadden. Hij had plezier in het feit dat ze net deden of ze er niet om gaven.

„Hallo, Vanya. Weer terug van je geheime samenkomst?”

„Het was de verjaardag van Elena Kuzminutsjna, Semyon. Je had mee moeten gaan!

„En het feit dat dit de laatste avond is voor je voor twee jaar het leger ingaat, had natuurlijk niets met de samenkomst te maken. Daar heeft zeker niemand aandacht aan besteed.”

„Er is thee voor je, Semyon.” Joanna zette enigszins geërgerd de glazen neer. Ging Semyon de laatste avond dat Vanya thuis was nog ruzie maken?

„Stefan heeft tenminste gesproken! Daardoor zullen de ogen van de meisjes in ieder geval nou eens niet op ene Iwan Wasiliewitsj gericht zijn geweest!” Semyon lachte toen een blos het gezicht van Iwan kleurde.

Joanna glimlachte. „Hij zal er vast knap uitzien als soldaat.” Wat kon Semyon nu begrijpen van de prediking van het Woord?

„Hij was een knappe taxi-chauffeur. Ik vraag me af wat al je klanten morgen zullen doen als je weg bent! Ik hoor al die oude baboesjka's al huilen op weg naar het ziekenhuis. 'Waar is de aardige Vanya?' ”

„Ze zijn mij zo vergeten, als jij maar vriendelijk tegen ze bent.”

Semyon reageerde geprikkeld. „*Vriendelijkheid!* Dat is geen bolsjewistisch woord. Vriendelijkheid en liefde! Liefde is een biologische reactie. Dat weet iedereen.”

Hij keek even naar de met bloemen versierde spreuk van zijn moeder op de keukenmuur. „Is God liefde? Hoe kan een God die verondersteld wordt geest te zijn nu biologische reacties hebben?”

„Is jouw liefde voor Mamma biologisch?” Bedachtzaam zette Iwan zijn lege theeglas op tafel.

„Natuurlijk. Er is een band van afhankelijkheid omdat zij mijn moeder is. Met Vader ook.”

„En als je trouwt? Houd je dan niet van je vrouw?”

„Dat is meer biologisch dan wat ook!” glimlachte Semyon, bij deze kleine overwinning. „Het begint na-

tuurlijk met een seksuele aantrekkingskracht; daarna, hoop ik, vriendschap, gebaseerd op wederzijds respect."

Joanna porde zo heftig in de kachel, dat er roodgloeiende sintels in de rokende asla vielen. Haar man begon zijn tweede laars schoon te maken.

Iwan trok zijn stoel iets dichtër naar zijn broer. „En Moldawië? De liefde die je voor Moldawië voelt? Wat is dat?"

Semyon wipte zijn stoel wat achterover en dacht diep na; toen liet hij de voorpoten met een vastberaden klap weer op de vloer vallen. „Ik probeer je aan je verstand te brengen dat je geen vriendelijkheid en liefde zult vinden in het Rode leger. Het leven daar is geen grapje. Het laat me koud als jij niet luisteren wilt. Blijf jij daar maar zitten glimlachen. Maar vanaf morgen zul je niet meer lachen."

Iwan keek hem, en ook zijn ouders, vol vertrouwen aan. „Natuurlijk wel, Semyon. Het is toch niet de regering die bepaalt dat ik mijn dienstdad in het leger moet doorbrengen. De Heer heeft mij daar geplaatst. En zou Hij mij nu in de steek laten? Dat geloof ik nooit!"

Semyon schokschouderde wat. „Het heeft geen zin hierover te discussiëren. Jij bent vastbesloten het jezelf moeilijk te maken. Nou, welterusten dan!" Hij pakte de deken en het kussen die gewarmd waren op de stoel bij de gaskachel en liep naar het kleine kamertje waar hij sliep. Bij de deur draaide hij zich om. „Het is alleen dat je jezelf volslagen belachelijk maakt door over God te praten en steeds maar te bidden. Ik zeg je, dat zulke activiteiten niet eens zijn toegestaan. Het is niet mijn schuld als je niet naar me wilt luisteren." De veren van zijn bed kraakten herhaaldelijk

toen hij zich erop liet vallen en zijn laarzen begon uit te trekken.

Wasiliy Trofimowitsj verbrak de onplezierige stilte. Zijn stem klonk zo zacht, dat Joanna ophield met in het vuur te porren om hem te kunnen horen. „Je moet doen wat God je zegt, zoon. Dat weten wij. Als het waar is wat Semyon zegt...." Hulpeloos zweeg hij. Hij staarde even naar de gloeiende as in de asla. „Ik wou dat ik je op de ene of andere manier kon helpen." Met een blik vol liefde keek hij zijn zoon aan. „Je moeder en ik, heel de familie, alle broeders zullen voor je blijven bidden. Dat weet je."

Joanna was uit haar gebukte houding bij de kachel overeind gekomen, zette de as weg en ging weer naast haar man zitten. Ze pakte een mandje met verstellwerk. Het tochtte door het raam, zodat de dunne gordijnen in de deuropening de kamer in bolden, als probeerden ze de konversatie tussen vader en zoon te volgen.

Vanya straalde een zekerheid uit die niet bij zijn achttien jaren paste. Ze had deze ook gezien bij de broeders die terugkwamen van hun straf in de werkkampen. Zij hadden het allerergste onder ogen gezien en waren ertegen bestand geweest. Het was net of het kamp nog in hen was. Ze waren anders dan andere mannen. Er was een bekend gezegde dat je alleen in de gevangenis vrij kunt zijn, omdat je alles dan al kwijt bent. Toch had Vanya deze vrijheid nu al.

Het was of hij nooit had geleerd voorzichtig te zijn, achter zich te kijken voor hij wat zei, rekening te houden met wie er in de buurt was. Zelfs in de geregistreerde bedehuizen waren de gelovigen bang voor van alles en nog wat. Een tipgever van de politie zou kunnen zien dat een gelovige te lang met een bezoeker

sprak. Een voorganger zou te veel huisbezoeken kunnen brengen. Hij zou te entoesiast kunnen preken of verzuimen een onregelmatigheid in zijn gemeente te rapporteren. In ongeregistreerde gemeenten, als waar zij toe behoorden, was voorzichtigheid meer dan ooit geboden. Maar niet voor Vanya.

Joanna leunde opzij, uit het licht dat op haar borduurwerk viel, om haar zoon te kunnen verstaan. Hierbij wierp ze onwillekeurig even een blik op de kamerdeur van Semyon. Zelfs in de schaduw zag ze het ontspannen vertrouwen op het gezicht van haar zoon.

„Ik heb eens gedroomd,” zei hij zachtjes. „Ik stond op wacht met een engel op een hoge rots. Er kwam een zware storm opzetten. Ik was bang en zag een schip in de hoge golven kapseisen. De mensen verdronken en de engel zei dat ik in zee moest springen om hen te redden. Ik herinner mij dat ik in het water lag en op de ene of andere manier een heleboel mensen naar de kant sleepte. De golven brulden en toen ik de laatste uit het water trok, zakte ik uitgeput in elkaar. Maar de engel hielp me overeind en zette mij weer op de rots, en toen stond ik weer op wacht.”

Joanna wilde dat ze wist wat haar man nu dacht. Wat moest ze aan met die vreemde verhalen van Vanya? Maar Wasiliy Trofimowitsj zweeg, zijn hoofd naar z'n zoon toegewend, als sprak deze nog steeds. Vanya ging door.

„De Heer heeft gezegd dat ik over Hem moet vertellen, waar ik ook ben, en dat ik niet mag zwijgen. Dat stemt overeen met wat onze voorgangers zeggen, als zij prediken dat we van Gods liefde moeten getuigen en niet bang moeten zijn voor de gevolgen. Stefan sprak hier vanavond over – dat we allemaal het evangelie moeten verkondigen, waar we ook zijn: op

school, op ons werk, waar dan ook, naar het voorbeeld van de profeten en de apostelen.”

Wasiliy aarzelde voor hij wat zei. Toen draaide hij zich om en glimlachte even tegen zijn zoon. Hij boog zich voorover en na een lange omhelzing antwoordde hij: „En dus moet je God gehoorzamen, Vanya. Zullen we daarvoor bidden?”

Het werd een lange nacht voor Wasiliy Trofimowitsj. Terwijl alle kinderen sliepen, Iwan met de reeds gepakte koffers naast de bank die hem tot bed diende, knielde Wasiliy in een deken bij de kachel en streed in het gebed voor zijn zoon.